

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA SERBEST ZAMAN ETKİNLİKLERİNİN GÖZLEMLENMESİ

Hülya GÜLAY OGELMAN

Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Özet

Araştırmanın amacı, Denizli’de görev yapan okul öncesi eğitim öğretmenlerinin sınıflarındaki serbest zaman etkinliklerinin çeşitli açılardan gözlemlenmesidir. Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Denizli il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilkokulların ve ortaokulların bünyesindeki anasınıflarında, bağımsız anaokullarında ve kız meslek liselerinin uygulama anaokullarında görev yapan 44 kadın okul öncesi eğitim öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilen “Serbest Zaman Etkinliği Gözlem Formu”dur. Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin serbest zaman etkinliklerinin incelenmesinde yapılandırılmış gözlem tekniğinden yararlanılmıştır. Öğretmenler dönem başında, stajyerlerin dönem boyunca çeşitli etkinlikleri gözlemleyecekleri konusunda bilgilendirilmişlerdir. Stajyer öğrenciler, katılımcı olmayan gözlemci niteliğiyle staj öğretmenlerini 14 haftalık dönem boyunca haftada bir gün Serbest Zaman Etkinliği Gözlem Formu’ndaki altı soru açısından gözlemlemişlerdir. Sonuçlara göre, öğretmenlerin büyük bölümünün serbest zaman etkinliğini düzenli olarak gerçekleştirdiği, sınıfların yaklaşık yarısında etkinliğin ortalama 1-1,5 saat sürdüğü, genellikle etkinliğin başında çocukları bir araya toplayıp sohbet etmek gibi bir giriş yapılmadığı ve etkinliği sonlandırırken de sohbet edilmediği, doğrudan başka bir etkinliğe geçildiği, sınıfların yaklaşık yarısında serbest zamanda neler yapılacağına çocuklar tarafından karar verildiği, öğretmenlerin önemli bir bölümünün etkinlik sırasında başka işlerle ilgilendikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Serbest Zaman Etkinliği, Oyun Zamanı, Okul Öncesi Eğitim.

OBSERVATION OF LEISURE TIME ACTIVITIES AT PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract

The purpose of this study is to observe the classroom leisure time activities of preschool teachers rendering service in Denizli from various aspects. The data of the study were collected by using the qualitative research method. The sample group of the study consisted of 44 female preschool teachers working in kindergartens of primary and secondary schools, independent kindergartens, as well as practice kindergartens of girls' vocational schools of the Ministry of National Education in the city center of Denizli. "Leisure Time Activity Observation Form", which was developed by the researcher, was used as the data collection tool of the study. Structured observation technique was used in examining the leisure time activities of preschool teachers. At the beginning of the term, the teachers were informed that they would observe various activities of trainees throughout the term. Trainee students observed their training teachers as non-participant observers one day a week for 14 weeks, in terms of six questions in the Leisure Time Activity Observation Form. According to results, an important majority of teachers did their leisure time activities regularly. It was determined that leisure time activities of almost half of teachers in the sample group lasted for approximately 1-1,5 hours in the classroom. It was seen that at the beginning of leisure time activity, a great majority of teachers did not make an introduction such as gathering children and striking up a conversation. At the end of leisure time activity, almost all teachers, except for one, directly turned towards another activity. Almost half of classes what will be done during free time as decided by the children. It was also determined that a great majority of teachers did different things during their leisure time activity.

Key words: Leisure Time Activities, Play Time, Preschool Education.

Giriş

Okul öncesi eğitim, 0-72 aylar arasında çocuğun mevcut potansiyelini ortaya çıkarmayı amaçlayan, bilişsel, dil, duygusal, sosyal, fiziksel, psikomotor ve kişisel gelişimini desteklemeye yönelik olarak verilen sistemli ve planlı bir eğitim sürecidir (Haktanır, 2012). Okul öncesi eğitim, çocuğun sonraki yaşamındaki öğrenmelerinin temelini oluşturarak, çocuğun olumlu kişilik geliştirmesini, tutum, alışkanlık, inanç ve değer yargılarının oluşması, ailenin çocuğun eğitiminde rol alması ve eğitiminin sürekliliğinin sağlanması açısından oldukça önemli bir süreçtir (Zembat, 2005).

Yaşamın ilk yıllarında gelişimi her alanda desteklemek, okul öncesi eğitimin amaçlarından biridir (Aral, Kandır ve Yaşar, 2000; GDFECE, 2012). Okul öncesi eğitim programları bu anlamda eğitimcilere yol göstermektedir. Çocuk merkezli, esnek, sarmal, eklettik, dengeli ve oyun temelli bu programın içinde çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Etkinlikler bu unsurlar içinde yer almaktadır. Etkinlikler, Türkçe, sanat, drama, müzik, hareket, oyun, fen, matematik, okuma yazmaya hazırlık ve alan gezileri olmak üzere çeşitlilik göstermektedir (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2012).

Okul öncesi eğitim kurumlarında bir gün içinde uygulanan etkinlikler, günlük eğitim akışı içinde belirtilmektedir. Etkinliklerin sayısı, türleri çocukların bireysel farklılıkları, gelişim özellikleri, ihtiyaçları ve kurumun yarım gün/tam gün oluşuna göre değişecektir. Günlere göre etkinlik türleri değişse de her gün için değişmeyecek etkinlik türü, serbest zaman etkinlikleridir. Serbest zaman etkinlikleri günlük akış içerisindeki ilk etkinliktir. Bu etkinlik ile çocukları yeni güne ve etkinliklere hazırlama amaçlanmaktadır. Her gün serbest zaman etkinliği yapılması zorunlu değildir. Ancak bu durumda çocukların ilgisini çekmek ve/veya onları güne hazırlamak için farklı bir etkinlik planlamak gerekmektedir (MEGEP, Serbest Zaman Etkinlikleri, 2007).

Serbest zaman etkinlikleri sırasında çocukların bireysel ihtiyaçlarına, gelişim düzeylerine ve sayısına göre çok sayıda ve farklı seçenekler sunulmalı, çocuklar yönlendirilmelidir. Serbest zaman etkinliğinde, ifade edilen "serbestlik", çocukların başıboş bir şekilde, amaçsızca vakit geçirmeleri değil, aksine çocukların etkinlikleri, materyalleri seçmelerindeki özgürlüğüdür. Çocuklar bu zaman diliminde bireysel, küçük grup ya da büyük grupla zaman geçirebilirler (Hanley, Cammilleri, Tiger, & Ingvarsson, 2007; Murphy, McSweeney, Smith, McComas, 2003). Araştırmacılar (Garvey, 1977; Garvey and Berndt, 1977; Saltz and Brodie, 1982) okul öncesi dönem çocuklarının özellikle anaokulu gibi ortamlarda düzenli olarak akranlarıyla çeşitli oyunlar (sembolik oyunlar, kurallı oyunlar v.b.) oynamasının sosyal ve kültürel dünyayı anlamalarına olanak sağladığını, sembolleştirme başta olmak üzere bilişsel becerileri geliştirdiğini ifade etmektedirler.

Çocukların, serbest zaman diliminde yapabilecekleri etkinlikler çeşitlilik göstermektedir. Örnek olarak, öğrenme merkezlerinde zaman geçirebilirler, çeşitli etkinlikler yapabilirler ya da bahçede açık havada oyun oynanabilir, yürüyüş yapabilirler (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2012; MEGEP, Serbest Zaman

Etkinlikleri, 2007). Öğrenme merkezleri, Milli Eğitim Bakanlığının 2012 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda, önceki programlarda ilgi köşeleri olarak adlandırılan alanların yeni ismidir. Öğrenme merkezleri, çocukların bireysel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla farklı ayırma materyalleri ile bölünmüş, küçük gruplar halinde etkileşimde bulunabilecekleri öğrenme alanlarıdır. Önerilen öğrenme merkezleri, dramatik oyun, blok, kitap, müzik, sanat ve fen merkezleridir (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2012). Ancak okul öncesi eğitimin esnek yönünü unutmamak gereklidir. Şöyle ki, öğretmenler çocukların ilgi, ihtiyaç ve gelişim düzeylerine göre sınıflarında yeni öğrenme merkezleri de oluşturabilirler.

Serbest zaman etkinliğinde çocuklar istedikleri sayıda oyun merkezinde zaman geçirebilir. Okul öncesi eğitimi öğretmenleri, bu süreçte de aktif olmalıdırlar. Serbest zaman etkinliği boyunca çocukları, oyunları, oyun arkadaşları, hangi merkezlerde zaman geçirdikleri, yaptıkları etkinlikler başta olmak üzere ihtiyaca göre çeşitli durumlarla ilgili gözlemler yapmalı, kayıt tutmalıdır. Çocuklara farklı merkezlerde, farklı arkadaşlarıyla da oynamaları konusunda rehberlik etmelidir (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2012; MEGEP, Serbest Zaman Etkinlikleri, 2007). Milli Eğitim Bakanlığının güncellenmiş 2012 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda serbest zaman etkinlikleri, Oyun Zamanı olarak adlandırılmaktadır (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2012). Ancak bu araştırma 2012 yılının ikinci yarısında, 2012-2013 eğitim-öğretim yılının ilk yarısında yapılmıştır. O dönemde güncellenmiş programın pilot uygulamaları gerçekleştirildiği için uygulama sırasında serbest zaman etkinliği olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla makalede de serbest zaman etkinliği ifadesi kullanılmıştır.

Serbest zaman etkinlikleri çocukların yaratıcılıkları başta olmak üzere tüm gelişim alanlarını desteklemekte, arkadaşlık ilişkilerini geliştirmektedir (MEGEP, Serbest Zaman Etkinlikleri, 2007). Ayrıca çocuklara güne hazırlanma fırsatı sunmakta, seçim ve plan yapma, karar verme, sorumluluk alma gibi becerilerini de destekleyebilmektedir (Beaty, 2000). Bu nedenle günlük eğitim akışı içerisinde serbest zaman etkinliklerinin yani (Oyun Zamanının) önemli bir yeri bulunmaktadır. Türkiye'de serbest zaman etkinliklerinin niteliği, gelişime etkisi v.b. konulardaki çalışmalar son derece azdır (Özgümüş, 1999; Özyürek ve Aydoğan, 2011). Akgün (2013) tarafından Türkiye'de yayınlanmış bir çalışmada da Fransa'daki okul öncesi eğitim kurumlarının sabah rutinleri incelenmiştir. Türkiye'de serbest zaman etkinliklerinin işleyişi ile ilgili yeterli düzeyde yayın bulunmamaktadır. Bununla birlikte okul öncesi eğitim uygulamalarındaki var olan durumları ortaya koymak çeşitli açılardan önem taşımaktadır. Örnek olarak, okul öncesi eğitim kurumlarındaki işleyişin farklı açılardan (serbest zaman etkinliği, aile katılımı, fiziki özellikler, öğretmen-çocuk iletişimi v.b.) ortaya konulması, çocukların öğretmenlerin ve kurumların ihtiyaçlarını ortaya çıkartabilir. Ayrıca bu konularla ilgili yayınlar, uygulamalarda bir takım düzenlemelerin yapılmasına öncülük edebilir. Böylece okul öncesi eğitimin kalitesini arttırılabileceği düşünülmektedir. Buradan yola çıkarak araştırmada, Denizli'de görev yapan okul öncesi eğitim öğretmenlerinin

sınıflarındaki serbest zaman etkinliklerinin çeşitli açılardan gözlemlenmesi sonucu uygulamaların yansıtılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın alt amaçları şunlardır:

- Serbest zaman etkinliklerini düzenli olarak uygulanmakta mıdır?
- Serbest zaman etkinliği ortalama ne kadar sürmektedir?
- Serbest zaman etkinliğinde neler yapılacağı kim(ler) tarafından belirlenmektedir?
- Öğretmenlerin serbest zaman etkinliğini başlatma stratejileri nelerdir?
- Serbest zaman etkinliğinde öğretmenler neler yapmaktadır?
- Öğretmenlerin serbest zaman etkinliğini sonlandırma stratejileri nelerdir?

Yöntem

Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin serbest zaman etkinliklerinin gözlemlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, tarama yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma verileri nitel araştırma yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 18).

Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin serbest zaman etkinliklerinin incelenmesinde yapılandırılmış gözlem tekniğinden yararlanılmıştır. Yapılandırılmış gözlemlerde, gözlenecek durumla ilgili sistematik bir yaklaşım izlenmekte ve gözlemler ilgili önceden oluşturulmuş bir kodlama sisteminden yararlanılmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008, s. 141).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Denizli il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokulların ve ortaokulların bünyesindeki anasınıflarında, bağımsız anaokullarında ve kız meslek liselerinin uygulama anaokullarında görev yapan 44 kadın okul öncesi eğitim öğretmeni oluşturmuştur. Öğretmenler, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenliği 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması I dersi kapsamında stajlarına devam ettikleri okullardaki staj öğretmenleridir. Öğretmenlerin mesleki deneyimleri incelendiğinde, 10 öğretmenin (% 22.7) 1-5 yıl arasında, 11 öğretmenin (% 25.0) 6-10 yıl arasında, 11 öğretmenin (% 25.0) 11-15 yıl arasında 12 öğretmenin ise (% 27.3) 15 yıl ve üzerinde mesleki deneyime sahip oldukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin 32'si (% 72.7) ilkokul ve ortaokul bünyesindeki anasınıflarında, 11'i bağımsız anaokullarında (% 25.0), 1'i (% 2.3) ise kız meslek lisesine bağlı uygulama anaokulunda görev yapmaktadır. Öğretmenlerin tamamı yarım gün çalışmaktadır. Çocuk sayıları açısından öğretmenlerden 24'ünün (% 54.5) sınıfında 21-30 arasında, 19'unun (% 43.2) 11-20 arasında, 1'inin (% 2.3) ise 1-10 arasında çocuk

bulunmaktadır. Öğretmenlerin tamamı Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenliği lisans programı mezunlardır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilen “Serbest Zaman Etkinliği Gözlem Formu”dur. Bu form ilgili alan yazın gözden geçirilerek hazırlanmıştır. Formda 6 madde yer almaktadır. Formla ilgili görünüş ve kapsam geçerliği olarak 5 akademisyen ve İstanbul, İzmir ve Ankara’da görev yapan 5 deneyimli (en az 10 yıl, en fazla 15 yıl) okul öncesi eğitimi öğretmeninden uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri sonucunda soru formuna son şekli verilmiştir. Formdaki sorulardan ikisi derecelendirmeli soru iken dört soru açık uçludur.

Uygulama

Öğretmenler dönem başında, stajyerlerin dönem boyunca çeşitli etkinlikleri gözlemleyecekleri konusunda bilgilendirilmişlerdir. Uygulama sınıflarına birden fazla stajyer öğrenci katılmaktadır. Bu öğrencilerden her sınıf için bir stajyer öğrenci kura ile seçilmiş ve seçilen öğrenciler dönem başında serbest zaman etkinliklerinin ne olduğu, önemi, nasıl gerçekleştirileceği ve kullanacakları gözlem formu hakkında detaylı biçimde bilgilendirilmişlerdir. Ardından katılımcı olmayan gözlemci niteliğiyle staj öğretmenlerini 14 haftalık dönem boyunca haftada bir gün Serbest Zaman Etkinliği Gözlem Formu’ndaki altı soru açısından gözlemlemişlerdir. Dönem sonunda her bir öğretmenle ilgili 14 gözlemin sonuçları bir araya getirilmiştir. Formdaki soruların değerlendirmeleri şu şekilde yapılmıştır:

İlk soruda (etkinliği gerçekleştirme sıklığı) 14 gözlemin tamamında etkinliği gerçekleştirme sıklığı “her zaman” olarak nitelendirilmişse, frekans olarak “Her zaman” olarak değerlendirilmiştir. Bazı öğretmenlerin serbest zaman etkinliğini 7-9 defa gerçekleştirdikleri belirlenmiş, frekansta “ara sıra” olarak değerlendirilmiştir.

İkinci soruda (etkinliğin süresi) her öğretmen için belirlenen 14 gözlem sonucunda ortaya konulmuş sürelerin ortalaması alınmıştır. Ortalamalara göre 4 grup belirlenmiştir.

Üçüncü soruda (etkinlikte yapılacakların kimin tarafından belirlendiği) 14 gözlem arasında herhangi bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Dördüncü (etkinlik başlarken neler yapıldığı), beşinci (etkinlik sırasında neler yapıldığı) ve altıncı sorularda (etkinlik sonlandırılırken neler yapıldığı) öğretmenlerin 14 gözlem içinde en sık gerçekleştirdikleri strateji dikkate alınarak, frekansta belirtilmiştir.

Veri Analizi

Araştırma verileri, içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Derecelendirmeli sorularda (1. ve 3.) işaretlenen şıklardan yola çıkılarak frekans ve yüzdeler belirlenmiştir. Açık uçlu sorularda ise veriler kodlanmış, ardından kategoriler belirlenmiş, kategorilere göre yüzde ve frekans dağılımları oluşturularak bulgular tanımlanmıştır.

Bulgular

Tablo 1: Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenlerinin Serbest Zaman Etkinliğini Gerçekleştirme Sıklıkları

Serbest zaman etkinliğini gerçekleştirme sıklığı	f	%
Her zaman	38	86.4
Ara sıra	5	11.4
Hiçbir zaman	1	2.3
Toplam	44	100.0

Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışma grubundaki öğretmenlerden 38’i (% 86.4) gözlem süresi olan 14 gün içerisinde serbest zaman etkinliğini her zaman, 5’i (% 11.4) ara sıra, 1’i ise (% 2.3) hiçbir zaman gerçekleştirmemiştir.

Tablo 2: Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenlerinin Serbest Zaman Etkinliğini Gerçekleştirme Süreleri

Serbest zaman etkinliğini gerçekleştirme süresi	f	%
20-39 dakika	5	11.6
40-59 dakika	8	18.6
1 saat-1 saat 29 dakika	21	48.8
1,5 saat ve üstü	9	20.9
Toplam	43	100.0

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerin 21’i (% 48.8) serbest zaman etkinliklerine ortalama 1-1,5, 9’u (% 20.9) 1,5 saat ve üstü, 8’i (% 18.6) 40-59 dakika, 5’i ise (% 11.6) 20-39 dakika arasında zaman ayırmaktadır.

Tablo 3: Serbest Zaman Etkinliğinde Neler Yapılacağına Kim(ler) Tarafından Belirlendiğine İlişkin Sonuçlar

Serbest zaman etkinliğinde neler yapılacağını belirleyenler	f	%
Öğretmenler	10	23.3
Çocuklar	21	48.8
Öğretmen ve çocuk	9	20.9
Stajyerler	3	7.0
Toplam	43	100.0

Tablo 3’de gözlemlenen okul öncesi eğitim sınıflarının 21’inde (% 48.8) serbest zaman etkinliğinde neler yapılacağına çocuklar, 10 sınıfta (% 23.3) öğretmenler, 9 sınıfta (% 20.9) öğretmenler ve çocuklar, 3 sınıfta (% 7.0) stajyer öğrenciler tarafından karar verilmektedir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Serbest Zaman Etkinliğini Başlatırken Kullandıkları Stratejiler

Öğretmenlerin serbest zaman etkinliğini başlatma stratejileri	f	%
Herhangi bir şey yapmayanlar (Çocukların sınıftan içeri girip doğrudan öğrenme merkezlerinde oyun oynamaya başlamaları)	23	53.5
Çocukları karşılayıp onlarla sohbet etmek	14	32.6
Çocuklara ilginç materyaller gösterip sohbet edenler	4	9.3
Isınma hareketleri yapanlar	2	4.7
Toplam	43	100.0

Tablo 4'e göre öğretmenlerin serbest zaman etkinliğini başlatma stratejileri 4 gruba ayrılmaktadır: Sınıfların 23'ünde (% 53.5) herhangi bir şey yapmadan çocuklar sınıfa girdiklerinde doğrudan öğrenme merkezlerine giderek, 14'ünde (% 32.6) çocuklarla sohbet edilerek, 4'ünde (% 9.3) çocuklara ilginç materyaller gösterip sohbet ederek, 2'sinde (% 4.7) ısınma hareketleri yaptırılarak serbest zaman etkinliği yapılmaktadır.

Tablo 5: Serbest Zaman Etkinliği Sırasında Öğretmenlerin Neler Yaptıklarına İlişkin Sonuçlar

Serbest zaman etkinliğinde öğretmenlerin yaptıkları	f	%
Çocukları gözlemlemek	8	18.6
Çocukların oyunlarına katılmak/onları yönlendirmek/onlara rehberlik etmek	8	18.6
Bilgisayar ve/veya cep telefonu ile zaman geçirmek	3	7.0
Sınıfta başka işlerle ilgilenmek	17	39.5
Sınıfın dışında zaman geçirmek	7	16.3
Toplam	43	100.0

Tablo 5'e göre öğretmenlerin 17'sinin (% 39.5) serbest zaman etkinliği sırasında sınıfta başka işlerle (yazı yazma, etkinlik/materyal hazırlama v.b.) ilgilendiği, 8'inin (% 18.6) çocukları gözlemlediği, yine 8'inin (% 18.6) çocukların oyunlarına aktif biçimde katıldığı, 7'sinin (% 16.3) sınıfın dışında zaman geçirdiği, 3'ünün (% 7.0) ise bilgisayar ve ya da cep telefonu ile zaman geçirdiği görülmektedir.

Tablo 6: Öğretmenlerin Serbest Zaman Etkinliğini Sonlandırma Stratejileri

Öğretmenlerin serbest zaman etkinliğini sonlandırma stratejileri	f	%
Çocuklarla serbest zaman etkinliği sırasında neler yaptıklarıyla ilgili ayrıntılı bir değerlendirme yapmak	1	2.3
Sınıfı toplatarak doğrudan başka bir etkinliğe geçmek	29	67.4
Sınıfı toplatarak kahvaltıya gitmek	10	23.3
Çocuklara neler yaptıklarını sorup ve başka bir etkinliğe geçmek	3	7.0
Toplam	43	100.0

Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerinin 29'u (% 67.4) serbest zaman etkinliğini, sınıfı toplatıp doğrudan başka bir etkinliğe geçerek sonlandırırken, 10'u

(% 23.3) sınıfı toplatıp kahvaltıya götürerek, 3'ü (% 7.0) çocuklara genel olarak "Neler yaptınız?" şeklinde sorup, bir-iki çocuktan cevap aldıktan sonra başka bir etkinliğe geçerek, 1'i (% 2.3) ise çocukları çember şeklinde oturtup, serbest zaman etkinliği sırasında neler yaptıklarıyla ilgili her birine söz hakkı verdiği ayrıntılı bir değerlendirme yaparak sonlandırmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin sınıflarındaki serbest zaman etkinliklerinin çeşitli yönlerden incelendiği bu çalışmanın sonuçlarına göre, öğretmenlerin önemli bir çoğunluğu serbest zaman etkinliğini düzenli olarak gerçekleştirmektedir. Buna karşılık bazı öğretmenlerin düzensiz olarak gerçekleştirdikleri, bir öğretmenin ise hiç gerçekleştirmediği ve doğrudan günlük plan akışında yer alan etkinliklere başladığı görülmektedir. Serbest zaman etkinliği, çocukları güne hazırlamak, seçim yapma, sorumluluk alma gibi becerilerin gelişmesi, öğretmenin çocukları doğal ortamda ve çocukların en sevdikleri iş olan oyunlar ve etkinlikler sırasında gözlemleyebilmesi açısından önem taşımaktadır. Çocuk ve öğretmen açısından önemli katkılar sağlayabilecek bu etkinliğin çocukları güne ve eğitim akışına hazırlayacak biçimde gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Fransa'daki sabah rutinlerinin incelendiği çalışmada (Akgün, 2013), okul öncesi eğitim öğretmenlerinin sabah rutinlerini düzenli olarak gerçekleştirdikleri belirtilmiştir. MEB 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda serbest zaman etkinliğinin diğer etkinliğe geçişte ve çocukları güne hazırlama özelliğine değinilmekle beraber her gün yapılma zorunluluğu da bulunmamaktadır (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2006). Ancak serbest zaman etkinliği yapılmadığında da eğitim akışındaki (eski adıyla günlük plan) etkinliklere geçilmesi gereklidir. Etkinliklerde (etkinliğin türü ne olursa olsun) çocuklarla doğrudan iletişim, etkileşim halinde olunmalı, gerekli rehberlik yapılmalıdır. Güncelleştirilmiş 2012 MEB okul öncesi programında ise Güne Başlangıç Zamanı olarak adlandırılan bu sürede, öğretmen-çocuk, çocuk-çocuk arasında yüz yüze etkileşimin sağlanması gerekmektedir. Selamlaşma, sohbet, egzersiz başta olmak üzere farklı etkinliklerle bu etkileşimin sağlanması gereklidir (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2012). Ancak araştırmada, öğretmenlerin 23'ünün (%53.5) çocuklarla etkileşime girmeden ve birbirleriyle etkileşime girmelerine olanak sağlamadan güne başladıkları görülmektedir. Güne Başlangıç Zamanı'nın ardından öğrenme merkezlerinde oyun ya da farklı bir etkinlik ile Oyun Zamanı gerçekleştirilmelidir (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2012). Görülmektedir ki, Güne Başlangıç Zamanı ve Oyun Zamanı olarak adlandırılan sürede, öğretmenin çocuklarla etkileşim içinde bulunması, birbirleriyle etkileşimi de desteklemesi gereklidir. Çalışmanın bulgularında ise öğretmenlerin serbest zaman etkinliği sırasında çocuklarla sağlıklı etkileşime girmeye olanak sağlayamayacak tutumlar (Başka işlerle ilgilenmek-bilgisayar ya da cep telefonu ile zaman geçirmek-sınıfın dışında zaman geçirmek) içinde buldukları görülmektedir. Okul öncesi eğitim ve dolayısıyla okul öncesi eğitim programı çocuğa göre şekillenen esnek bir

yaklaşımına sahiptir. Bu esneklik, öğretmen-çocuk iletişiminin kopuk ve/veya zayıf olması anlamına gelmemektedir. Özgümüş (1999) çalışmasında, okul öncesi öğretmenlerinin serbest zaman etkinlikleri sırasındaki davranışlarının, etkinliklerin niteliğinin artmasında birincil derecede önemli olduğunu belirtmiştir.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin yaklaşık yarısının sınıflarında serbest zaman etkinliğinin ortalama 1-1,5 saat sürdüğü belirlenmiştir. Ayrıca etkinliğin 1,5 saatten fazla sürdüğü sınıflara da rastlanmıştır. Ayrıca etkinliğin en az 20-39 dakika sürdüğü belirlenmiştir. Araştırmadaki sınıflarda yarım gün içerisinde yaklaşık 5 saat eğitim verilmektedir. Bu sürenin 1-1,5 saatinin hatta daha fazlasının (kahvaltı, temizlik, günü sonlandırma v.b. rutin etkinlikler de düşünülürse) sadece serbest zamanla geçirilmesinin, eğitim akışını olumsuz biçimde etkileyip etkilemediğini akla getirmektedir. Özyürek ve Aydoğan (2011) yaptıkları çalışmada, çalışma grubundaki okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin büyük bir bölümünün serbest zaman etkinliklerine 45-60 dakika ayırdıklarını belirtmişlerdir. Serbest zaman etkinliğinin süresi, çocuk grubuna göre değişiklik gösterecektir. Alan yazın incelendiğinde bazı araştırmacılar da serbest zaman etkinliği uygulamalarının 30 dakikadan az olmaması gerektiğini belirtmişlerdir (Christie, Johnsen, & Peckover, 1988; Mellou, 1994). Miller ve Almon, New York ve Los Angeles eyaletlerinde günün başlangıcında çocukları etkinliklere hazırlayıcı rutinlerin 30 dakikadan uzun sürmediğini belirtmişlerdir (Miller, & Almon, 2013). High Scope Okul Öncesi Programı'nın günlük rutinindeki ilk etkinlik olan "planla-yap-değerlendir" etkinliğinde "yap" aşamasının süresi 45-55 dakika arasında belirtilmiştir (The High Scope Daily Routine, 2014).

Araştırmada, bu etkinlikte neler yapılacağına önemli ölçüde çocuklar tarafından planlandığı belirlenmiştir. Bu beklenen bir sonuç olmakla beraber gözlemlerde öğretmenlerin ve hatta stajyer öğrencilerin de etkinliği planlayabildiği görülmektedir. Okul öncesi eğitim, çocuk merkezli bir eğitim sistemini benimsemektedir. Bu nedenle etkinliklerin çocukların ilgi, istek, ihtiyaçları, gelişim düzeyleri, bireysel farklılıkları dikkate alınarak planlanması gereklidir (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2012). Çocuklara küçük yaşta seçim hakkı sunmak, kendilerini özgür hissetmelerinde ve dolayısıyla özgüvenlerini arttırmakta büyük önem taşımaktadır (Greenberg, 1992). Bunun yanı sıra okul öncesi eğitimi öğretmenin mesleki özellikleri arasında çocukların sorumluluk almalarına olanak tanımak, bu sorumlulukları ne şekilde yerine getirdiklerini takip etmek yer almaktadır (Oğuzkan ve Oral, 2000). Stajyer öğrenciler ve öğretmenler arasında uygulama sırasında karşılıklı olumlu etkileşimler gerçekleşebilmektedir. Öğretmenler, stajyer öğrencilere model ve rehber olurken, stajyerlerin de öğretmenlere sınıfın düzenlenmesi, farklı etkinliklerin gerçekleştirilmesi başta olmak üzere birçok konuda katkılar sağladığı bilinmektedir. Öğretmenlerin sabah çocukları karşılama, onları güne hazırlama, oyun zamanını gerçekleştirmede de uygulamayı kendisi yürüterek, stajyerlere model olması gereklidir. Araştırmanın güz döneminde yapılmıştır ve öğrencilerin haftada 1 gün staja gitmişlerdir. Stajyerlerin çocukları, sınıf düzenini tanımaları ve sınıfa alışmaları açısından belli bir zaman

gereklidir. Haftada 1 gün staj uygulaması, üniversite öğrencilerinin çocukları, sınıf ortamını ve öğretmeni çok iyi tanımalarına fırsat verememektedir. Öğretmenlik uygulaması dersi ile ilgili yapılan araştırmalarda dersin hem haftalık ders saati hem de dönem sayısı olarak uzatılmasının önemine dikkat çekilmiştir (Alaz, & Konur, 2009; Şimşek, Alkan, & Erdem, 2013). Bu nedenle de güz döneminde stajyerlerin serbest zaman etkinliklerini başlatmalarının uygun olmadığı düşünülmektedir. Onların deneyim kazanmalarını da sağlamak için bahar döneminin ikinci yarısından itibaren bu konuda sorumluluk vermek daha uygun olabilir.

Sonuçlarda, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun serbest zaman etkinliğinin başında çocukları bir araya toplayıp, sohbet etmek gibi bir giriş yapmadığı görülmektedir. Çocuklar doğrudan öğrenme merkezlerine gitmektedirler. Güncellenmiş Okul Öncesi Eğitimi Programı'nda, Güne Başlangıç Zamanı, günün başlangıcında yer verilmesi gereken bir zaman dilimi olarak belirtilmiştir (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, 2012). Güne Başlangıç Zamanı'nda çocuklar çeşitli konularda öğretmenleriyle ve birbirleriyle iletişime geçme fırsatı bulacaklar, sosyal gelişim başta olmak üzere dil ve bilişsel gelişim alanlarına katkı sağlayabileceklerdir (Hanley, Tiger, & Ingvarsson, 2009; Santer, Griffiths, & Goodal, 2007).

Sonuçlara göre serbest zaman etkinliği sırasında öğretmenlerin yine büyük bir çoğunluğunun çocukları gözleme ya da onlara katılma gibi çocuklarla ilişkili doğrudan ya da dolaylı durumları gerçekleştirmek yerine farklı işleri yapmak ve hatta sınıf dışında zaman geçirmekte oldukları tespit edilmiştir. Araştırmacılar (Oğuzkan ve Oral, 2000; Oktay, 2000; Zembat, 1992) okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin çocukları gözlemleyebilmesinin, çocuktaki gelişimsel ilerlemelerin farkında olabilmeyi, öğretmenlerin öncelikle sahip olmaları gereken özellikleri arasında yer aldığını belirtmişlerdir. Serbest oyunlar da çocukların akran ilişkileri, sosyal beceriler başta olmak üzere birçok açıdan gelişimlerini takip etmek, sınıftaki sosyal ağların farkına varmak açısından önemli fırsatları barındırmaktadır (Gülay, 2010). Bu nedenle öğretmenlerin çocukların oyunlarını gözlemlemesi, hatta onlarla oyun oynayabilmesi, onlara rehberlik edebilmesi, çocukları tanımak, öğretmen-çocuk arasında sıcak ilişkileri geliştirmek açısından gereklidir.

Serbest zaman etkinliğinin sonunda da bir öğretmen hariç neredeyse tamamı doğrudan başka bir etkinliğe geçmektedir. Çocukları bir araya toplayıp serbest zaman içerisinde neler yaptıkları, hangi oyunları oynadıkları, hangi arkadaşlarıyla vakit geçirdikleri, ortaya çıkardıkları ürünler v.b. konularda konuşulmamakta, değerlendirme yapılmamaktadır. Aslında okul öncesi eğitimde, etkinliklerde başlangıç, uygulama ve değerlendirme bölümleri istenilen aşamalardır. Çocukları etkinliğe hazırlama, etkinlik sırasında uygun yöntem ve tekniklerle verimi arttırma ve etkinliğin sonunda değerlendirme yaparak öğrenilenleri pekiştirme kalıcı öğrenme ve eğitimde kaliteyi arttırma son derece önem taşımaktadır. Çocuklar böylece yaptıklarını anlatarak, Güne Başlangıç Zamanı'nda olduğu gibi birbirleriyle ve öğretmenleriyle iletişim kuracakla; birbirlerini dinleyerek sosyal

becerileri gelişecek ve değerlendirme yapmayı öğreneceklerdir. Serbest zaman etkinliğinde çocukları gözlemleyen öğretmen, etkinliğin sonunda gerekli duyduğu konuları, kuralları, bilgileri hatırlatma konusunda fırsat kazanmış olacaktır (Epstein, 2003; The High Scope Daily Routine, 2014).

Araştırma bulgularının tersine Özgümüş (1999) tarafından Ankara ilindeki 104 öğretmenin ile gerçekleştirilen çalışmanın sonuçlarına göre öğretmenler serbest zaman etkinliklerinde planlama, uygulama, değerlendirme aşamalarını etkili olarak kullanmaktadırlar.

Sonuçlar genel olarak, serbest zaman etkinliğinin uygulamalarının farklı aşamalarında, okul öncesi eğitimin kalitesinin, niteliğinin arttırılmasına yönelik olmadığını göstermektedir. Kendi içinde tutarlılık gösteren bu sonuçlar doğrultusunda, çalışma grubundaki öğretmenlerin önemli bir bölümü, çocuklarla sohbet ederek etkinliğe başlamamış, onları etkinlikleri sırasında da gözlemlememiş ya da onlara katılmamıştır. Çocukları izlemeyen, onlara katılmayan öğretmenler, etkinliğin sonunda da değerlendirme yapmamışlardır.

Araştırmada birtakım sınırlılıklar da bulunmaktadır. Örnek olarak, çalışma grubunun 44 kadın öğretmenle ve gözlemlerle sınırlı olması verilebilir. Sonraki çalışmalarda daha kalabalık ve iki cinsiyetten oluşmuş çalışma grupları oluşturulabilir. Öğretmenlerle ilgili gözlemler görüntü kaydı gibi yöntemlerle de sağlanabilir. Ayrıca öğretmen görüşlerine de başvurulabilir. Öğretmenlerin serbest zaman etkinliğini nasıl algıladığı, etkinliğin süresini, etkinliği başlatma sürdürme ve sonlandırma ile ilgili stratejilerini nasıl değerlendirdikleri, bu stratejileri nelere dayalı olarak belirledikleri, etkinlikle ilgili ihtiyaçları, bu etkinliği nasıl algıladıkları konusunda görüşmeler yapılabilir. Araştırma sonuçları, küçük bir çalışma grubunda bile bu konunun ele alınması gerektiğini göstermektedir. Serbest zaman etkinliği ile ilgili araştırmalar arttırılmalı, yaygınlaştırılmalıdır. Serbest zaman etkinliğinin düzenlenme sıklığının çocukların gelişimine, öğretmen-çocuk ilişkisine etkisi, serbest zaman etkinliğinin süresinin eğitim akışına etkisi, çocukların bu etkinlik sırasındaki tercihleri ele alınabilir. Öğretmenlere serbest zaman etkinliğinin uygulanma şekli, çocukları değerlendirme, tanıma yöntemleri v.b. konularda hizmet içi eğitimler verilmelidir. Konu ile ilgili hazırlanabilecek kitapçıklar, öğretmenlere dağıtılabilir.

Okul öncesi eğitimi öğretmenliği bölümlerinde bu konu ile ilgili çeşitli derslere özel ders saatleri yerleştirilmelidir. Öğretmenler eğitim-öğretim yılının başından itibaren çocukları sabah karşılama, birbirlerini selamlama rutinini uygulamalıdır. Güne Başlangıç Zamanı'nda mümkün olduğunda farklı bir etkinliklere yer vermelidirler. Örnek olarak bir gün sohbet edebilir, ertesi gün egzersiz yapabilir, bir sonraki gün yürüyüş yapılabilir. Böylece çocuklar için Güne Başlangıç Zamanı içinde sürprizleri de barındırabilen, ilgi çekici bir etkinlik olarak algılanabilecektir. Çocukların ilgi, istek, ihtiyaç ve bireysel farklılıklarına göre Oyun Zamanı şekillendirilmelidir. Çocuklara farklı etkinlik ve materyal alternatifleri sunulmalıdır. Çocuklar Oyun Zamanı sırasında gözlemlenmelidir. Bu gözlemler

kaydedilmelidir. Gözlem sonuçları değerlendirilmelidir. Gözlemlere göre çocukların ekran ilişkileriyle ilgili çalışmalar, aile katılımı çalışmaları yapılabilir. Çocukların istek ve ihtiyaçları belirleyici olsa da Güne Başlangıç ve Oyun Zamanlarının, eğitim akışındaki diğer etkinliklerin yapılmasını engelleyecek şekilde uzun olmamasına dikkat edilmelidir. Güne Başlangıç ve Oyun Zamanları farklı uygulama şekilleriyle düzenli olarak yapılmalıdır.

Kaynakça

Akgün, E. (2013). Okul öncesi eğitimde sabah rutinlerinin incelenmesi: Fransa örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(24), 77-85.

Alaz, A., & Konur, K. (2009). "Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersine yönelik deneyimleri". 1. *Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi (1-3 Mayıs 2009)* Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi,

Aral, N., Kandır, A. ve Yaşar, M. C.(2000). *Okul öncesi eğitim ve ana sınıfı programları*. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.

Büyükköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Geliştirilmiş 12. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.

Christie, J. F., Johnsen, E. P., & Peckover, R. B. (1988). The effects of play period duration on children's play patterns. *Journal of Research in Childhood Education*. 3(2), 123-131.

Epstein, A. S. (2003). How planning and reflection develop young children's thinking skills. *Beyond the Journal.Young Children on the Web*, 1-8.

Garvey, C. (1977). *Play*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Garvey, C. & Berndt, R. (1977). *Organization of pretend play*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Chicago.

Greenberg, P. (1992). Why not academic preschool ? Part 2. Autocracy or democracy in the class. *Young Children*, 47(3), 54-64.

Gülay, H. (2010). *Okul öncesi dönemde ekran ilişkileri*. Ankara: Pegem Akademi.

Haktanır, G. (2012). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100'üncü yılına doğru ülkemizde okul öncesi eğitim. (Ed.: G.Haktanır). *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. Genişletilmiş 6. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Hanley, G P., Tiger, J. H., & Ingvarsson, E. T. (2009). Influencing preschoolers's free-play activity preferences: An evaluation of satiation and embedded reinforcement. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 42, 33-41.

Hanley, G P., Cammilleri, A. P., Tiger, J. H., & Ingvarsson, E. T. (2007). Towards a method for describing preschoolers' activity preferences. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 40, 603-618.

MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, (2012). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEGEP, *Serbest Zaman Etkinlikleri* (2007). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Mellou, E. (1994). Tutored-untutored dramatic play: similarities and differences. *Early Child Development and Care*, 100, 119-130.

Miller, E., & Almon, J. (2013). Crisis in the Kindergarten. Alliance for Childhood. 1-8. <http://www.allianceforchildhood.org/> Erişim tarihi: 31.03.2014.

Murphy, E. S., McSweeney, F. K., Smith, R. G., & McComas, J. J. (2003). Dynamic changes in reinforcer effectiveness: Theoretical, methodological, and practical implications for applied research. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 36, 421-438.

Oğuzkan, Ş., & Oral, G. (2000). *Okul öncesi eğitimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Oktay, A. (2000). *Yaşamın sihirli yılları*. İstanbul: Epsilon yayıncılık.

Özgümüş, R. (1999). *Okul öncesi öğretmenlerinin serbest zaman etkinlikleri sırasındaki davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Özyürek, A. ve Aydoğan, Y. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin serbest zaman etkinliklerine ilişkin uygulamalarının incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 41-58.

GDFECE/2012 *Right beginnings: Early childhood education and educators* (2012). Global Dialogue Forum on Conditions of Personnel in Early Childhood Education, Geneva, 22-23 Feb.2012/International Labour Office, Sectoral Activities Department. Geneva, ILO, 2012. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@sector/documents/meetingdocument/wcms_171717.pdf. Erişim tarihi: 31.03.2014.

Santer, J., Griffiths, C., & Goodal, D. (2007). *Free play in early childhood*. England: the National Children's Bureau.

Saltz, E., & Brodie, J. (1982). Pretend-play training in childhood: A review and critique. In D. J. Pepler K. H. Rubin (Eds.) *The Play of Children: Current Theory and Research*. Basel, Switzerland: Karger AG.

Şimşek, S., Alkan, V. ve Erdem, A. R. (2013). Öğretmenlik uygulamasına ilişkin nitel bir çalışma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 63-73.

The High Scope Daily Routine, (2014). <http://www.highscope.org/Content.asp?ContentId=182>. Erişim tarihi: 31.03.2014.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hülya GÜLAY OGELMAN

Zembat, R. (1992). *Okul öncesi eğitim kurumlarında yönetim ve yönetici özellikleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Zembat, R. (2005). Okul öncesi eğitimde nitelik (Ed.: A. Oktay ve Ö. P.Unutkan) *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular*. İstanbul: Morpa Yayınları.